Funkcjonowanie prawa w czasie i przestrzeni

Funkcjonowanie prawa w czasie i przestrzeni
Funkcjonowanie prawa w czasie

Prawo nie jest materią, która powinna ulegać łatwym zmianom. Z jednej strony tylko trwałe prawo może cieszyć się uznaniem społecznym. Jego pewność pozwala zrozumieć jego genezę a zatem i potrzebę istnienia. Z drugiej strony, jednostki nieczęsto interesują się, czy dane prawo pozostaje wciąż aktualne. Nawet prawnicy, których domeną jest znajomość norm prawnych, mogą nie zakonotować kolejnej nowelizacji. Dlatego też częste zmiany nasilają tylko zjawisko powszechnej nieznajomości regulacji prawnych. Z drugiej strony, zmiany naszych czasów: obyczajów, relacji politycznych czy postęp techniczny wymagają aktualizacji prawa. Stąd też prawodawca zaproponował szereg mechanizmów i zasad, które mają pogodzić te dwa sprzeczne kierunki.

Należy przyjąć, że istnieje moment początkowy i końcowy obowiązywania prawa. Prawo stanowione nie ma zatem postaci prawa wiecznego (z łac. lex aeterna). Moment narodzin prawa może być różny: przyjęcie ustawy przez Parlament, podpisanie ustawy przez głowę państwa, moment publikacji czy określony w ustawie termin. W Polskim systemie prawnym przyjęto tzw. zasadę leżakowania prawa (z łac. vocatio legis) ustaloną na 14 dni. Termin dwóch tygodni liczy się od momentu publikacji aktu w oficjalnym dzienniku promulgacyjnym co poczytuje się za jego ogłoszenie (patrz art. 88 ust. 1 Konstytucji RP). Spoczynek prawa zatem to okres jaki biegnie od czasu publikacji aktu a momentem jego wejścia w życie (obowiązywaniem). Pozwala ono na zapoznanie się z jego treścią oraz przygotowanie do jego przestrzegania i stosowania. Termin 14 dni może zostać wydłużony. Wówczas w treści aktu odnajdujemy zapis, po jakim czasie wchodzi on w życie (por. art. 243 Konstytucji RP).

Należy zauważyć, że to od organów legislatywy oraz w dużej mierze mediów zależy, czy obywatele dowiedzą się o terminie wejścia w życie nowego aktu a co istotniejsze- jego treści. System informowania obywateli o nowelizacjach i innych zmianach w prawie nadal raczkuje . Oprócz gazet prawnych (których przeważnie nie czyta przeciętny Kowalski), baz danych (wyspecjalizowanych a więc drogich albo ograniczonych w dostępie do pewnych grup społecznych) czy informacji zawartych na stronie Sejmu (często łapiącej zawieszki :-D) tylko doniesienia telewizji i radia mają szansę dotrzeć do szerszej grupy odbiorców. Nierzadko zainteresowanej zmianami w prawie.

Odnosząc się do dzienników urzędowych, w których dokonuje się ogłoszenia aktów normatywnych obowiązujących w Polsce należy zauważyć, że jest ich kilka. W Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej publikuje się informacje dotyczące: zmian Konstytucji, nowych ustaw i rozporządzeń z mocą ustaw, rozporządzeń ratyfikowanych umów międzynarodowych, orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, informacji o wyborze prezydenta RP, stanów nadzwyczajnych, zasady vocatio legis czy tekstów jednolitych. Nadto w Dzienniku Urzędowym RP- Monitor Polski publikuje się akty prawa wewnętrznego. Prezes Rady Ministrów wydaje również Dziennik Urzędowy RP- Monitor Polski B. Istnieją również dzienniki resortowe i dzienniki wojewódzkie.

O ile niektóre akty normatywne ograniczone są górną granicą obowiązywania (np. ustawy temporalne jak ta z 25.06.1997 r. o świadku koronnym) to dolne ograniczenie czasowe do ich wydania stanowi rzadkość. Taką postać mają jednak ustawy budżetowe, które z brzmieniem art. 222 Konstytucji RP, muszą zostać przedłożone Sejmowi najpóźniej na 3 miesiące przed rozpoczęciem roku budżetowego. Ponieważ rok budżetowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym, to projekt ustawy budżetowej musi wpłynąć do dnia 01.10 każdego roku. Górną granicą obowiązywania każdej ustawy budżetowej jest dzień 31.12 każdego, kolejnego roku.

Jedną z zasad demokratycznego państwa prawa (vide art. 2 Konstytucji RP) jest zakaz stosowania tzw. zasady retroakcji. Wyraża ją łacińska paremia Prawo nie działa wstecz (z łac. Lex retro non agit).

Oczywistym jest, że normowanie kwestii już przeszłych nie może zakończyć się niczym dobrym. Ze względu na potrzebę zmian prawa i nadal nie wyjaśnioną (np. sądownie) kwestię z przeszłości, koniecznym niekiedy jest zastosowanie nowych rozwiązań do poprzednich warunków . Czasami służą temu specjalne przepisy intertemporalne (por. art. 236 i n. Konstytucji RP). W prawie karnym przyjęto z kolei zasadę, że tylko prawo surowsze nie działa wstecz (z łac. lex severior non agit). Zgodnie z art. 4 § 1 Kodeksu Karnego pierwszeństwo ma zawsze nowsza ustawa, chyba, że starsza wersja była bardziej sprzyjająca dla oskarżonego/ podejrzanego. W żadnym wypadku nowa ustawa nie może wpływać na już zapadłe wyroki (zasada stabilności wyroków z art. 4 § 4 Kodeksu Karnego). Z kolei w prawie cywilnym przewidziano trzy zasady, z których największe znaczenie ma tzw. zasada czynności procesowych. Wg niej, czynności procesowe (w prawie cywilnym), dokonane w oparciu o dotychczasowe przepisy zachowują swoją skuteczność także w ujęciu nowej ustawy.
Funkcjonowanie prawa w przestrzeni

Wydawać by się mogło, że kwestia obowiązywania prawa w przestrzeni jest prosta: każde państwo samorządnie stanowi normy, które obowiązują tylko na jego terytorium. Rzecz byłaby prosta, gdyby nie fakt, że XX wiek przyniósł niespotykaną dotąd integrację podmiotów międzynarodowych. Jedną z jej następstw jest ciągłe rozwijanie prawa międzynarodowego, które reguluje nie tylko stosunki pomiędzy państwami (prawo międzynarodowe publiczne), ale także pomiędzy obywatelami tychże (prawo międzynarodowe prywatne i krajowe regulacje dotyczące cudzoziemców).

Zgodnie z tzw. zasadą terytorialności, kto przebywa na terenie danego kraju podlega jego prawu. Dlatego tak istotne wydaje się zapoznanie z podstawami systemu kraju do którego wybieramy się np. na wakacje, szczególnie jeśli jest to kraj orientalny. Dla przykładu, w polskim prawie karnym przyjęto zasadę, że Kodeks Karny stosuje się ilekroć doszło do popełnienia przestępstwa na terenie naszego kraju, z tym, że za popełnienie uważa się zarówno działanie sprawcy jak i wystąpienie skutku przestępstwa (art. 6 § 2 Kodeksu Karnego). Wyjątkiem od zasady terytorialności jest immunitet dyplomatyczny i konsularny. Na mocy umów międzynarodowych m.in. Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych z 18.04.1961 r. personel dyplomatyczny podlega najczęściej prawu kraju, który reprezentuje.

Określając terytorium danego państwa (a zatem zakres przestrzenny obowiązywania prawa) należy pamiętać, że to nie tylko część powierzchni ziemskiej, ale także przestrzeń powietrzna, pokłady statków i samolotów, wody terytorialne a także obszar placówek dyplomatycznych i konsularnych. To dlatego prymas Węgier, József Mindszenty, podczas rozruchów w 1956 r. mógł schronić się w ambasadzie USA, na obszarze której przebywał przez 15 lat jak emigrant.

Odnosząc się do zakresu podmiotowego obowiązywania umowy międzynarodowej należy wskazać, że dany pakt łączy jego strony i ewentualnie dotyczy państwa trzeciego. Tzw. pactum in favorem tertii może być tylko umową na korzyść danego podmiotu. Ten z kolei zawsze może się zrzec korzyści, chyba że wcześniej je uznała i podjęła kroki celem ich realizacji. Przykładowym zapisem tego typu była wolność żeglugi po kanale sueskim czy kilońskim, określona przez art. 380 Traktatu Wersalskiego. Korzyść dla państw trzecich musi być zobiektywizowana.

Na koniec warto zauważyć, że prawo miejscowe odnosi się tylko do terytorium danej jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiatu, województwa). Nie dotyczy to jednak porozumień pomiędzy kilkoma jednostkami samorządu.

Zobacz także:

Dziedziny prawa

Hierarchia norm prawnych

WOS : Historia : Język niemiecki : Język francuski : Kurs niemieckiego : Darmowy kurs WOS Arkusze maturalne z WOS : Repetytorium z historii : Kurs francuskiego : Repetytorium WOS